

Tájékoztató a néprajzi gyűjtés dolgában.

Előadta *dr. Herrmann Antal* az Erdélyi Múzeum-Egylet febr. 12-iki ülésén.

I. *A község.* 1. A határnak (lehetőleg tagosítás előtti) térképe, az összes dülők, hegyek, erdők, vizek, helyek, majorok, tanyák stb. népies megnevezésével. (Esetleg régi nevek és több nyelven.) 2. A község tervrajza, az utak, utcák, terek megnevezésével, templomok, kápolnák, romok, fészületek stb. megjelölésével. A község látóképe. 3. A községre (különösen keletkezésére) vonatkozó történeti feljegyzések és emlékek (egyházi anyakönyvek, községi jegyzőkönyvek, leveles ládás okiratai), összeírási lajstromok. 4. Helyi mondák. II. *A ház.* 1. A belsőség régi szokásos alaprajza, Az épületek, kerítések stb. elhelyezésével. (Felülő eltérések megjelölése.) 2. A lakóház, a gazdasági- és mellék-épületek, ólak, az összes helyiségek s főbb felszerelések (kályha, ajtó, ablak, ágy, lócza stb.), a kerítések, kapuk stb. szokásos elhelyezésének feltüntetésével. Mindezeknek részletrajzai, fényképei vagy mintázatai. 3. Egy bizonyos, különösen jellemzetes háztáj részletes leírása, az összes gazdasági (külsőségek, állatállomány stb.) és családi viszonyok tüzetes feltüntetésével. III. *Berendezés.* 1. Butorok. Ágy, asztal, lócza, láda, fogas, világító szerek stb. 2. Konyhaeszközök, evőszerek, edények, tálak, kancsók, merítők, sőtartók, kézi malmok, mangorlók, sulykok, háztartási szerszámok, stb. IV. *Házi- és népipar.* 1. Házi eszközök és szerszámok. Botok, fókások, ostorok, bicskák, balták stb. 2. Fonás és szövés eszközei. 3. Egyéb lokális és speciális házi ipar (kosárfonás, faragás, fazekasság stb.) 4. A házi- és népipar anyaga, eszközei és szerszámjai, technikája és eljárása, termékei. Minden tárgy, részlet, eljárás stb. tüzetes népies neve. V. *Táplálkozás.* 1. Étkezés ideje, módja. Szokásos ételek és italok, évszakok és alkalmak szerint. Ételek és italok anyaga, készítési módja. 2. Konyha-berendezése. Tűzhelyek, vaskutya, üsthorog stb. VI. *Ruházat.* 1. A nép ruházatának összes nemei és alkotó részei. A ruházatnak kor, nem, évszak, alkalom, mód és hivatal szerinti különbsége. Régi és újabb divat. 2. Hagyományos női munka. Népies varrottások, szőttesek, csipke stb. 3. Népies ékszerek. VII. *Alkalmi tárgyak.* 1. Születés, keresztelés, lakodalom, temetés stb. alkalmával használt tárgyak. (Kalandosok). 2. A különböző évszakokban, egyházi ünnepélyeknél, bizonyos napokon és eseményeknél használt különös tárgyak. (Betlehemesek, arató koszorúk stb.). Az e tárgyakhoz és eseményekhez fűződő hiedelmek és szokások VIII. *Babonás, kuruzsló szerek* s eff. 1. Hímes tojások, játékszerek, álarczok, farsangi tárgyak, orvosságok, babonás és jósló eszközök, regölés eszközei. (Nevők és készítési módjuk). 2. Az ezekhez fűződő szokások, hiedelmek eljárások, ráolvasások stb. 3. A világ és természet, az állat-, növény, ásványvilág a babonában és népszokásban. (A tárgyak természetben. Népies nevek). IX. *Népzene*

stb. 1. Népies hangszerek. 2. Népdallamok, táncznóták, *stb.* (Fonograf-felvételek). X. *Gazdaság.* 1. Földmivelési eszközök és szerszámok. Eke, borona, kasza, sarló, ásó, kapa, csép. Népies munkaeszközök és gépek. A termékek összegyűjtésének és eltartásának módja, eszközei *stb.* 2. Szőlőmivelés, borkereskedés, pinczegazdaság eszközei. 3. Méhészet, 4. Erdőgazdaság. Favágás, szénégetés. 5. Gazdasági szokások, hiedelmek. XI. *Pásztorélet, állattenyésztés.* 1. Pásztor hajlék, karám, cserény, szárnyék, *stb.* 2. Ezek berendezése, elhelyezése, felállítása, szállítása *stb.* 3. A pásztor tűzszerszáma és készsége (késtok, szaruk *stb.* A pásztor kézművessége. 4. Terelő szerszámok: sátor, bot, kampó, kürt, tülök, zörgők, kolomp *stb.* 5. A pásztorok állatjegyei, bélyegei, rovásai. 6. A pásztorok csillagászata, időjósága *stb.* 7. A pásztor ebe. 8. A pásztorok szociális szervezete. 9. Tejgazdaság. (Tejelvétel). 10. A pásztor élete (tűzetes leírás). XII. *Halászat.* 1. Csolnakok, ladikok (lélekvesztők). 2. Szigonyok, horgok, fentők. 3. Hálók, hálósúlyok. 4. Kutyogatók s egyéb halász szerszámok. 5. Vársák, veszek, haltartók. 6. Halnevek *stb.* 7. Nádvágók. 8. A halászok hajléka és annak berendezése. 9. A halász kézművessége. 10. A halászok szociális szervezete. 11. A halász élet tűzetes leírása. XIII. *Vadászat.* 1. Vadászfegyverek. Puskaportartók, adagolók, golyóöntők, kapszlitartók. 2. Török, csapdák, lépek, hurkok, csalogató sípok *stb.* 3. Vadász és madarász fogások, regulák, hiedelmek, adomák. Vadászélet. XIV. *Bányászat, kincésásás.* 1. Bányász-eszközök és szerszámok. 2. Bányászélet. Hiedelmek, szokások. 3. Kincésásó könyvek és iratok, eszközök, hiedelmek, kincses mondák. XV. *Czéhek.* 1. Czéhládák, jelvények, kupák, oklevelek, *stb.* 2. Régi iparos élet és szokások. XVI. *Az ember.* 1. Jellemző tipikus egyéneknek az arcot jól feltüntető fényképei. 2. A népesség testi mivolta, testalkat. Bőr, hajzat, szemek *stb.* színe és tulajdonságai. 3. Gyakoribb testi fogyatkozások, lakosságot és egyes foglalkozásokat jellemző betegségek. Öncsonkítás. 4. Népmozgalom, szaporodás, népfajok, keresztezés, nyelvcsere *stb.* 5. Antropologiai nézetek (ehhez külön szakszerű útastítás szükséges). XVII. *Nyelvhagyomány. Hiedelem. Szokás.* 1. Mese, monda, népdal, mondóka, találós mese, adoma, közmondás, szólásmód, ráolvasás *stb.* 2. Néphiedelem, babona (boszorkányok, lidérezek *stb.*) 3. Hagyományos cselekvések, a természeti és egyházi évkör és az emberi életkör jelentős napjaihoz, ünnepeihez, eseményeihez fűződő szokások. A gyűjtésre nézve részletes utastítással és felvilágítással szolgál az Erdélyi Kárpátgyűjtés titkári hivatala (Kolozsvárt, Jókai-utca 11.) vagy a erdélyi néprajzi kiállítási bizottság előadója, dr. Hermann Antal (Budapest, I. Vár, Szentgyörgy utca 2.). Nagy szolgálatot tesz az erdélyi néprajznak mindenki, ha ebbe a keretbe illő adalékokkal, gyűjtéssel, vagy adományokkal járul az EKE néprajzi múzeumának megalkotásához, a Mátyás születési háza néprajzi múzeumá berendezéséhez.

Huszka József „Magyar Ornamentika“ cz. alatt nagybecsű és igen értékes könyvet adott ki legújabbban a közoktatási és kereskedelmi ministeriumok támogatásával. Méltóan sorakozik ez a munka Huszka eddigi nagyszabású műveihez: „A magyar díszítő-stíl“ és „A székely ház“-hoz stb. A magyarázó szövegben kifejti, hogy a magyar ornamentika főképp növényi elemekből áll, bár van némi mértani és állati díszítő eleme is. A *virág* játssza a főszerepet. Ezek sok százra menő száma kevés természeti típusra vezethető vissza. A leggyakoribb még sem virág, hanem toll, és pedig a *pávátoll*. Úgy kezelik, mint a virágot, virágnak hívják és tartják, ősrégi eredetű, szívalakos középső része minden díszünkön uralkodik ma is, miként uralkodott a honfoglalás korában s azelőtt Ázsiában még legalább ezer éves múltja van. Huszka azt hiszi, hogy ennek eredetileg vallási jelképes jelentősége volt. Az indiai hitregében a *páva* a tiszta és csillagos eget, meg a fénylő napot jelenti. A pávának jelképes jelentése valószínűleg még nemzetünk ázsiai vándorlása közben került hozzánk és népköltészetünk meg is őrizte ezt az ősi indiai érintkezésre valló vonást, pl. a *Fel szállott a páva* dalban a páva a fényt, világoosságot, szabadulást jelenti.

A magyar ornamentika második fontos eleme a *kryzanthémum* vagy Katalin-virág (Margit-virág), mely ép oly gyakori, mint a pávátoll. Gyakori díszítő virág a *szegfű*, továbbá a *rózsa*, *liliom*, melynek alakjai sokszor hasonlítanak a tulipánhoz, melylyel gyakran összezavarják. Az úgynevezett *tulipános ládák*on ritkább a tulipán, mint a liliom. A legrégebb magyar ornamentika egyik eleme az *istenfa* (vagy pálma), melynek magyarországi ezer éves életét azelőtt még több ezer évi előzhette meg. A székely kapukon általános a pálma-díszítés. Ennek is ősi vallásos jelentősége lehetett, rokon az asszir szentfával vagy élettával.

Az állati díszítések között legkedveltebbek a madarak, jelesen a *páva*, *galamb*, *kakas* s talán a *fülemüle*; ezután a *szarvas*, *kos*, *kutya*, *medve*, *kecske*, *ló*, *sárkányok*, *griffek* stb. Az emberi alak ritkákban fordul elő. A mértani alakok sem gyakoriak s nem mondhatók magyarnak.

Hús év kutatás tanúságaként fejtegeti ezeket *Huszka* kitünő munkájában, melyet valódi díszmunkává azok a gyönyörű rajzok és és színes nyomatú képek tesznek, melyek 50 táblán feltüntetik a magyar ornamentika legjellemzőbb és legszebb alakjait. Elragadtatással és nemzeti büszkeséggel látjuk az ország minden részéből összegyűjtött, szebbnél szebb díszítő motívumokat, a magyar népies műiparnak eme remekeit. A színes képű táblákon annyi keleti színpompa ragyog reánk (szűrök, subák, ládák, kancsók) díszítéseiből, melyet elragadtatással fognak szemlélni nem csak itthon, hanem a külföldön is.

Huskát a legnagyobb elismerés és dicséret illeti ez újabb szép munkájáért, melylyel régi nemzeti művészetünk kincseit feltárta a világ előtt. A nagybecsű díszmunka bolti ára 25 korona.

A „magyar alkotmány biztosítékai“ czímmel könyvalakban is megjelent dr. *Meliórisz Béla* eperjesi jogakad. m. tanárnak államtudományi tudori értekezése. Ez erős közjogi érzékkel és hazafias szellemben megírt könyv három fő részre oszlik. Az első rész az alkotmánybiztosíték fogalmát adja és behatóan ismerteti Cherbuliez és Hoffmann e kérdéstről szóló híres műveit, valamint hazai irodalmunk erről való véleményét. Szerző az alkotmánybiztosítékokat két főcsoportra osztja: jogi és nem jogi garantiákra. Előbbiekhez sorolja az alább részletesebben megemlíttendő biztosítékokat, melyek létezésüknek alapfeltételeit a pozitív jogban bírják, utóbbiakhoz a kimerítően fel nem sorolható azon biztosítékokat, melyek a moralis vagy a physical természetből fakadnak. — Ilyenek: műveltség, régi hagyományok kegyeletes érzése, büszke öntudat, fennmaradási akarát, összetartozásnak, egységnek érzete, történeti alkotmány, a világtörténeti hivatás tudata, az uralkodóháznak és a nemzetnek szellemben, érzésben való azonosulása, az erkölcs, vagyoni jólét, terület megfelelő volta, természetes határok stb. Az alkotmánybiztosítékokról az a felfogása a szerzőnek, hogy ezek oly politikai intézményt képeznek, melyeknek rendeltetése a nemzet jogainak oltalma a végrehajtó hatalom túlkapásai ellen, s melyeknek ereje azoknak moralis jelentőségében van, történeti múltjuktól megszentelt auctoritásukban és a beléjük helyezett közbizalomban; hangoztatja, hogy az alkotmánybiztosítékok főjellemvonása az intézményeknek nem jogi paranesszavaiban, hanem azoknak ethikai oldalában, hogy a legerősebb közjogi materialis intézmény se ér fel a hazaszeretet éltető tűzével, a korona részéről a törvények iránt tanusított tisztelettel és a nemzet szívében élő alkotmányhűséggel. Könyvének második része „Alkotmánybiztosítékaink a múltban“ czímet visel s röviden bemutatja, mint ilyeneket, a vérszerződést, aranybullát, a bécsi, nikolsburgi és linzi békét, a protestáns egyházak autonómiáját, a királyválasztásokat és az azokkal járó pactumokat, a királyi tanácsot, a nádori jogkört, a gravaminalis politikát és a vis inertiaet s végül a pragmatica sanctiót. A harmadik rész a mai közjog alkotmánybiztosítékait ösmerteti általános, valamint tételes jogi szempontból, s mint ilyenekkel a következő 15 intézménnyel foglalkozik: koronázás; országgyűlés tartásának kötelessége; az országgyűlés ama joga, hogy a hatalmi eszközöket megtagadhatja a kormánytól; országgyűlés önkormányzati joga; szólásszabadság, főképen az országgyűlési tagokra vonatkozólag; kormány felelőssége; nép részvétele az önkormányzatban; nagyobb önkormányzati testületek ama joga, hogy az országos kérdéseket tanácskozás tárgyává tehetik és a törvényhatóságok joga a kormány törvényellenes rendeleteivel szemben; nép részvétele a bírói hatalomban; sajtószabadság, esküdtzsek; bírói függetlenség; közjogi- közigazgatási bíráskodás; polgárok panasz- és kérvényezési joga; hivatalnokok esküje; a polgárok passiv ellenállása. Az Eggenberger bizományában lévő könyv ára 2 frt.

A magyar országgyűlések eredete és szervezetük fejlődése a rendi országgyűlések alakulásának kezdetéig cím alatt *Kérészy Zoltán* debreczeni jogakadémiai tanár értékes jogtörténeti munkát adott ki Debreczenben (1898, 111 lap), a mely a magyar országgyűlések eredetét és fejlődését a legrégebb időkől a XV. századig megvilágítja és fejtegeti. Az első fejezet a hunok és avarok gyűléseiről s a magyarok vezérek korabeli nemzetgyűléséről értekezik. A Szent István féle államszervezetet különös tekintettel a törvényhozó hatalom gyakorlatára fejtegeti. Így tovább a sz. István gyűléseit, különösen a királyi tanácsot; majd az Árpádházi többi királyok gyűléseit. Külön fejezetet szentel a székesfehérvári törvénytörvényeknek. A tulajdonképeni országgyűlések keletkezését az utolsó Árpádok és az Anjouk korára teszi; a rendi országgyűlések kezdetét a XIV. sz. végére, illetőleg a XV.-ik elejére (1405). Az utolsó (VIII.) fejezet az országgyűlés elnevezései, alkatelemei, összehívása, helye, ideje, tartama, hatásköre és tanácskozási rendje 1405 előtt címet visel. Az egész tanulmány a források teljes fölhasználásával készült szép munka, a mely *Kérészy Zoltán*t, mint a jogtörténet alapos és szép reményekre jogosító munkását mutatja be. (A munka ára 2 korona.)

Erdélyi Múzeum-Egylet.

I. Igazgató választmányi ülés.

Az Erdélyi Múzeum-Egylet ig. választmánya f. hó 8-án ülést tartott, melyen az elnöklő Szamosi János alelnök melegen emlékezett meg az egyesület nagyérdemű ellenőrének dr. *Groisz Gusztávnak* haláláról. A választmány részvétét jegyzőkönyvébe iktatta s a megboldogult családjának írásban is kifejezi.

Özv. Constantinus Jánosné asszony Kossuth-bankókat adományozott a régiségértárnak, *özv. Szász Domokosné* úrnő értékes nyomtatványokat a könyvtárnak; köszönettel fogadtattak.

Folyóüggek hosszú sora után legfontosabb tárgy volt a költségvetés megállapítása a folyó évre, a mely azzal az örvendetes végeredménnyel járt, hogy daczára a múzeumi táruk és a szakosztályok évi dotatioja felemelésének, a forgó tőke teremtésére 500 frt felvételének, az igazgatásra és rendkívüliekre az eddiginél nagyobb összeg beillesztésének (melyek a további takarékoszágra módot nyújthatnak): mégis a költségvetés némi csekély többlettel zárul, a mi a mult deficités esztendő után minden esetben örvendetes jelenség. Az összes bevétel 17,115 frt 31 krra
a kiadás 17,103 frt 35 krra

a többlet 11 frt 96 krra

van előirányozva.

Új tagül felvétellett *Légrády Gyula* orsz. képviselő Budapesten, (ajánl. gr. Esterházy Kálmán elnök).